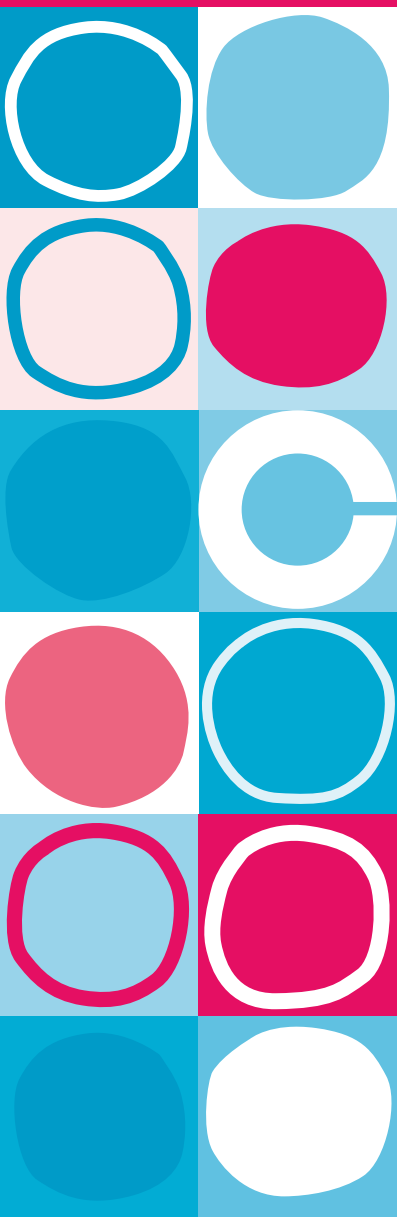

Učni načrt

GIMNAZIJA

SOCIOLOGIJA

Učni načrt

GIMNAZIJA

SOCIOLOGIJA

Splošna, klasična, strokovna gimnazija

OBVEZNI PREDMET, IZBIRNI PREDMET, MATURA (70/210 UR)

Učni načrt

SOCIOLOGIJA

Gimnazija; Splošna, klasična, strokovna gimnazija
Obvezni, izbirni predmet, matura (70/210 ur)

Predmetna komisija:

Tanja Popit, Zavod RS za šolstvo, predsednica
dr. **Stane Andolšek**, Gimnazija Poljane, Ljubljana, član
dr. **Matej Makarovič**, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, član
Matjaž Poljanšek, Gimnazija Vič, Ljubljana, član
mag. **Jožica Virk Rode**, Gimnazija Jožeta Plečnika, Ljubljana, članica

Pri posodabljanju učnega načrta je Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za sociologijo izhajala iz veljavnega učnega načrta za sociologijo iz leta 1998, upoštevala je mnenja in nasvete učiteljc in učiteljev in drugih strokovnjakov.

Recenzenta:

dr. **Ivan Bernik**, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede
Blanka Pokeršnik, Prva gimnazija Maribor

Izdala: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo

Za ministrstvo: dr. **Milan Zver**

Za zavod: mag. **Gregor Mohorčič**

Uredili: **Katja Križnik** in **Nataša Purkat**

Jezikovni pregled: **Tatjana Ličen**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

371.214.1:316

UČNI načrt. Sociologija [Elektronski vir] : gimnazija : splošna, klasična, strokovna gimnazija : obvezni, izbirni predmet, matura (70,120 ur)/ predmetna komisija Tanja Popit ... [et al.]. - Ljubljana : Ministrstvo za šolstvo in šport : Zavod RS za šolstvo, 2008

Način dostopa (URL): http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/programi/2008/Gimnazije/UN_SOCIOLOGIJA_gimn.pdf

ISBN 978-961-234-701-7 (Zavod RS za šolstvo)

1. Popit, Tanja
239233792

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	5
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	6
OSNOVNA RAVEN SOCIOLOGIJE (70 UR)	6
3 CILJI IN VSEBINE	7
3.1 Posameznik – družba – sociologija	7
3.2 Identiteta in kultura	8
3.3 Družbene različnosti in neenakosti	9
3.4 Odločanje v skupnosti	10
3.5 Izzivi sodobnega sveta	10
3.6 Načini in metode raziskovanja v sociologiji	11
MATURITETNI DEL PREDMETA (210 UR)	12
3.7 Družba – zdravje, telo, bolezen	12
3.8 Družina	12
3.9 Šolanje	13
3.10 Religija in verovanjski sistemi	14
3.11 Odklonskost in kriminaliteta	14
3.12 Množični mediji in komunikacije	15
3.13 Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja	15
3.14 Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas	16
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI	18
4.1 Posameznik – družba – sociologija	18
4.2 Identiteta in kultura	18
4.3 Družbene različnosti in neenakosti	18
4.4 Odločanje v skupnosti	19
4.5 Izzivi sodobnega sveta	19
4.6 Načini in metode raziskovanja v sociologiji	19
4.7 Družba – zdravje, telo, bolezen	19
4.8 Družina	19
4.9 Šolanje	19
4.10 Religija in verovanjski sistemi	20
4.11 Odklonskost in kriminaliteta	20
4.12 Množični mediji in komunikacije	20
4.13 Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja	20
4.14 Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas	20
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE	21

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	22
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	23

1 OPREDELITEV PREDMETA

Namen predmeta sociologije je, da dijakinje in dijake opremi s tistimi znanji in spretnostmi, ki so pomembni in potrebni za razumevanje lastnega osebnega življenja kot tudi za razumevanje širših družbenih pojavov in procesov, ki presegajo izkušnjo posameznice in posameznika. V demokratični družbi je sposobnost posameznikov in posameznic za odločanje in zavedanje posledic svojega delovanja (ali nedelovanja) odločilnega pomena. Zato morajo razviti sposobnosti, da družbe ali dejanj posameznikov in posameznic ne presojujejo zgolj z vidika omejene lastne izkušnje, ampak da se odtrgajo od samoumevnosti vsakdanjega življenja in pogledajo na dogodke in pojave iz širše družbene in kulturne perspektive, ki temelji na načelih znanstvenega spoznavanja. Pri analiziranju družbenih dogodkov in pojavov ter individualnih odločitev razvijajo razumevanje, da okoliščine, v katerih delujejo, niso zgolj naključen splet dogodkov, ampak potekajo po določenih družbenih in kulturnih vzorcih. Razumejo pa tudi, da delovanje ljudi ni določeno samo s temi okoliščinami, temveč da so ljudje hkrati tudi sami njihovi ustvarjalci. Ta znanja in spretnosti omogočajo dijakinjam in dijakom, da se tvorno vključijo v družbo in sodelujejo pri njenih pomembnih odločitvah na podlagi znanstvenih spoznanj in znanstvenih evidenc, omogočajo pa tudi boljše razumevanje osebnih odločitev in doživljanj.

Sociologija tako usposablja dijake in dijakinje za samostojno uporabo ključnih socioloških idej in ustreznih metod pri analizi družbenih pojavov in lastnega življenja in omogoča tvorno vključevanje v družbo. Posebej omogoča spoznavanje in analizo slovenske družbe, vendar pa usmerja analitično pozornost dijakov in dijakinj tudi na temeljne značilnosti drugih sodobnih družb in kultur.

2 SPLOŠNI CILJI/ KOMPETENCE

Dijakinje/dijaki razvijajo:

- občutljivost za zaznavanje družbenih vprašanj, procesov in pojavov;
- razumevanje družbenih in individualnih vprašanj v kontekstu širše družbene in kulturne perspektive;
- sposobnost razumevanja temeljnih socioloških koncepcij in teoretičnih pristopov ter njihove uporabe pri razumevanju in pojasnjevanju družbenih pojavov;
- sposobnosti refleksije lastnega socialnega položaja in oblikovanja stališč, prepričanj, predsodkov in delovanj kot temelja za vključevanje v družbeno življenje ter za strpno in odgovorno ravnanje;
- sposobnost razumevanja večplastnosti in kompleksnosti družbenega in osebnega življenja posameznika/posameznice in zmožnost večplastnega in kompleksnega obravnavanja konkretnih družbenih procesov in pojavov ter osebnih težav;
- sposobnosti kritičnega, na znanju utemeljenega odnosa do družbenega delovanja;
- sposobnost za analizo in kritično vrednotenje različnih podatkov in izsledkov družboslovnih raziskav in različnih vrst informacij, gradiv in virov;
- sposobnost izdelave enostavnejših socioloških raziskav;
- sposobnost strokovnega, argumentiranega in strpnega izražanja lastnih stališč;
- sposobnost empatije in strpnost do različnosti;
- sposobnosti za demokratično državljanstvo;
- sposobnost povezovanja socioloških znanj s spoznanji z drugih znanstvenih področij in humanistike.

OSNOVNA RAVEN SOCIOLOGIJE (70 UR)

V osnovnem sklopu sociologije dijakinje in dijaki razvijejo razumevanje, da tudi individualne odločitve in dejanja potekajo v kompleksnem spletu okoliščin, da niso naključne in da pogosto potekajo po določenih družbenih vzorcih, da pa hkrati družbo ustvarjajo ljudje s svojimi odločitvami in dejanji v danih okoliščinah. Razumejo razliko med vsakdanjim obravnavanjem družbenih vprašanj in znanstvenim pristopom, razumejo oblikovanje lastne identitete v sklopu družbenega dogajanja in dogajanja v širši družbi. Usposobijo se za analizo in vrednotenje osnovnih dejavnikov, ki vplivajo na družbeno življenje in življenje posameznika, razvijejo sposobnost za analizo in vrednotenje procesov odločanja v družbi in se tako usposobijo za nove izzive, ki jih prinašajo spremembe v sodobni družbi.

Učni načrt navaja delitev znanj na splošna in posebna znanja. Splošna znanja so opredeljena kot znanja, potrebna za splošno izobrazbo in so namenjena vsem dijakinjam in dijakom, zato jih mora učiteljica oziroma učitelj obvezno obravnavati. Posebna znanja opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učiteljica/učitelj obravnava glede na zmožnosti in interese dijakov.

3 CILJI IN VSEBINE

3.1 Posameznik – družba – sociologija

Namen poglavja je pojasniti sociološki pristop pri obravnavi družbenih in individualnih vprašanj. Poudarek je na analiziranju družbenih dogodkov in pojavov ter individualnih odločitev v družbenem kontekstu in na razumevanju, da okoliščine, v katerih delujejo ljudje, niso zgolj naključen splet dogodkov, ampak potekajo po določenih družbenih in kulturnih vzorcih, ljudje pa niso zaznamovani samo s temi okoliščinami, ampak so hkrati tudi sami njihovi ustvarjalci. Poudariti je treba, da je družba dinamična kategorija in zato podvržena spremembam, in to prikazati na analizi sprememb med predmoderno in moderno družbo. Družbene spremembe so tudi vplivale na razvoj proučevanja družbe in sociologije same, ki je pri opredelitvi svojega predmeta (družbe, odnosa posameznik – družba) in načina proučevanja razvila različne sociološke pristope, zato je treba pojasniti različne pristope pri opredeljevanju družbe in odnosov med posameznikom in družbo in značilnosti sociološkega proučevanja družbe.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razvijajo razumevanje, da je individualno obnašanje vpeto v širše družbene, kulturne in zgodovinske okoliščine, razvijajo sposobnost za analizo vsakodnevnih pojavov iz te širše perspektive (sociološka imaginacija) in razumevanje vloge posameznika kot ustvarjalca svojega sveta;
- razumejo, da je družba dinamična kategorija, da so se družbene in kulturne okoliščine življenja posameznikov spreminjale (predmoderne in moderne družbe);
- razumejo, da so družbene spremembe spodbujale raziskovanje družbe (in oblikovanje sociologije kot vede), vplivale na načine in vprašanja sociološkega proučevanja družbe ter različne pristope k obravnavi družbenih vprašanj;
- razumejo idejne koncepte pojma družbe in odnosa med posameznikom in družbo z vidika različnih teoretskih pristopov.

Posebna znanja: Nastanek sociologije kot znanosti: A. Comte/Saint Simon in okoliščine njegovega nastanka; H. Spencer: evolucionizem, socialni darwinizem; Pregled sociološke klasike najpomembnejših socioloških perspektiv (Durkheim: družbena dejstva; T. Parsons: funkcionalne predpostavke obstoja družbe; Marx: koncepcija razredne družbe in razrednega boja – zgodovinski pogled, Weber: koncept družbenega delovanja (tipi delovanja); Luckmann: Družbeno konstruiranje realnosti; J. H. Mead: družbeno oblikovanje Jaza, Goffman: upravljanje z vtisi – impression management, mortificiranje Jaza v totalni instituciji; Giddens: koncept strukturacije. Novejša pojmovanja o strukturalnih predpostavkah človekovega mišljenja in delovanja: M. Mauss/Bourdieu: habitus; Posebnosti družboslovne znanosti (sociologije) glede na naravoslovna raziskovanja in odnos do vsakdanjega spoznavanja; W. Mills: sociološka imaginacija.

3.2 Identiteta in kultura

Poudarek je na razvijanju razumevanja, da se človek oblikuje v interakciji z drugimi ljudmi in družbenimi okoliščinami, da se v tej interakciji nauči življenja neke skupnosti, oblikuje svoje socialne identitete in nauči vloge, oblikuje svojo lastno identiteto pri tem pa tudi (re)producira družbo.

V poglavju razvijamo razumevanje, da je način življenja neke skupnosti opredeljen s kulturo, ki prek vrednot, norm, navad, materialnih dosežkov, ... nadzora in s sankcijami vpliva na načine obnašanja in delovanja njenih članov.

Pojasniti je treba dileme pri obravnavi lastne kulture kot samoumevne in primerjanje z drugimi kulturami, subkulturami ali kontrakulturami.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo socializacijo kot proces, v katerem se učimo življenja v skupnosti (ponotranjanje), v katerem oblikujemo (in spreminjamo) socialne identitete, družbene vloge in lastno identiteto ter s tem (re)produciramo družbo;
- razumejo, da proces socializacije poteka v različnih družbenih kontekstih (skupine, ustanove, družbene okoliščine, množični mediji), ter analizirajo in vrednotijo njihovo delovanje;
- razumejo različna pojmovanja starostnih obdobj v različnih družbah (starostna obdobja kot biološki proces in družbeni konstrukt) in analizirajo specifičnosti procesa socializacije v modernih družbah;
- razumejo kulturo kot način življenja;
- pojasnijo pomen vrednot, norm, navad, nadzora in sankcij za delovanje družbe in posameznikov, razumejo spreminjanje in pluralnost kultur (medkulturni odnosi) in pomen družbenega nadzora kot mehanizma za ohranjanje družbene urejenosti;
- razumejo zaznavanje lastne kulture kot samoumevne, razumejo dileme in težave pri obravnavi drugih kultur in subkultur – kulturni relativizem in etnocentrizem.

Posebna znanja: Mediji in socializacija (medijska konstrukcija realnosti); spreminjanje odnosa do otrok in otroštva skozi zgodovino evropskih družb; adolescenca in podaljševanje mladosti kot poseben pojav sodobnega časa; odnos med kulturo in človekovo naravo; primerjalne (antropološke) študije različnih kultur; M. Mauss/Malinowski: obdarovanje kot kulturni in socialni fenomen; razvoj mladinskih subkultur; sociologija rock glasbe; C. L. Strauss: primerjalna analiza sorodstvenih sistemov domorodskih družb in njihovih mitologij – mogoča tudi druga področja analize rodoslovnih debel in mitskih sistemov; evropski kolonializem, medkulturni stiki in posledice ... pomen antropoloških proučevanj – tudi za sociološko znanje in metodo; simbolna narava kulture.

3.3 Družbene različnosti in neenakosti

Poglavje obravnava načine, kako smo ljudje glede na različne pripisane ali pridobljene statuse (spol, starost, etnična pripadnost, razred, rasa, verska pripadnost, poklicna pripadnost) razporejeni v različne (hierarhične) strukture, ki so lahko bolj ali manj stabilne, in v mehanizme, ki na to vplivajo. V poglavju obravnavamo posebnosti posameznih pripisanih in pridobljenih statusov in njihov pomen za družbo in posameznika oziroma posameznico ter značilnost družbene stratifikacije in načine njenega reproduciranja in spreminjanja. Poudarek je še posebej na neenakostih v sodobnih družbah, različnih razlagah neenakosti, revščine in socialne izključenosti tako znotraj družb kot tudi med družbami.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo učinke pripisanih ali pridobljenih statusov: spol, starost, etnična pripadnost, razred;
- razumejo razliko med biološkim in družbenim spolom, analizirajo različne poglede na vlogo žensk in moških v družbi in pretehtajo spreminjanje moškosti in ženskosti v sodobnih družbah;
- razumejo pomen etnične identitete in presodijo njen pomen za posameznika, njegov status in družbo ter različne odnose med etnijami;
- razumejo problematiko družbene neenakosti z vidika starosti, znajo ovrednotiti njen pomen v sodobnih družbah;
- razumejo družbeno stratifikacijo in njene različne razlage, s pomočjo različnih razlag pojasniti družbeno stratifikacijo;
- pojasnijo pomen procesa samoreprodukcije elit za družbeno stratifikacijo;
- razumejo vpliv družbene neenakosti na različne vidike življenja (izobraževanje, zdravje, delo, poraba, prosti čas);
- analizirajo spremembe družbene neenakosti v sodobnih družbah (znotraj družb in med njimi) in pojasnijo pomen socialnih omrežij in kulturnega kapitala za razlago družbene neenakosti v sodobnih družbah;
- razumejo vzroke in različne razlage revščine in socialne izključenosti in pomen socialne države.

Posebna znanja: Religijske osnove pripisanih statusov: kastni sistem v Indiji; Institucionalizirani rasizem; primerjalna analiza položaja starejših v različnih kulturah in zgodovinskih dobah; spol in neenakost – razvoj feminizma in položaj žensk v sodobnih družbah; profesije in njihov pomen v sodobnem času; W. Mills: Elita oblasti – analiza elit v ameriški družbi; Marxovo razumevanje razredne družbe; Webrovo pojmovanje družbene razslojenosti; zgodovina ekonomskih in političnih bojov delavstva v evropskem prostoru; Konec razredov in strukturacija družbe v postmodernem svetu; socialna omrežja in kulturni kapital – družbena neenakost; komunistična skupnostna ureditev izraelskih kibucev; analiza družbenih neenakosti, izključenosti in pojava revščine v Sloveniji; sociologija potrošnje in potrošništva; vpliv rasne, verske in poklicne pripadnosti na družbeno slojevitost.

3.4 Odločanje v skupnosti

Poglavje obravnava povezanost odločanja z močjo, vpliv sistema oblasti na način razporejanja moči znotraj države, različne oblike možnosti odločanja in spremembe v teh procesih. Poudarek je na temeljnih načelih delovanja modernih držav, pomenu socialne države in povezanosti demokracije s pravno državo. V poglavju analiziramo načine in pomembnost različnih subjektov pri sprejemanju odločitev, ki so pomembni za skupnosti, ter spremenjeno vlogo nacionalne države v sodobni družbi in njeno vlogo v mednarodnih skupnostih. Namen poglavja je spodbujanje k tvornemu vključevanju v družbo in sodelovanju pri za skupnost pomembnih odločitvah oziroma razvijanje dejavnega demokratičnega državljanstva.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo, da je odločanje v družbi povezano z močjo in oblastjo;
- razumejo načine oblikovanja in delovanja modernih držav, različne pristope pri razlagi pomena in delovanja politične oblasti, moči in države ter povezanost demokracije s pravno državo (delitev oblasti ...);
- analizirajo in pojasnijo dileme moderne demokracije;
- razumejo in ovrednotijo pomen delovanja različnih subjektov pri odločanju v demokratičnih družbah (politične stranke, interesne skupine, poklicna združenja, skupine pritiska, sindikati, civilna gibanja in posamezniki);
- analizirajo procese odločanja v lokalnih skupnostih;
- razumejo procese odločanja v modernih organizacijah, ovrednotijo vpliv na življenje ljudi, analizirajo odnos med birokracijo in demokracijo;
- razumejo pomen socialne države za družbeno kohezijo in pojasnijo način njenega delovanja;
- razumejo spreminjanje pomena nacionalne države in načine odločanja v mednarodnih skupnostih (Evropska unija).

Posebna znanja: Razvoj odnosa med civilno družbo in državo v evropskem prostoru; razvoj in pomen civilnodružbenih gibanj v osamosvojitvenih in demokratijskih procesih v Sloveniji; primerjalna analiza različnih tipov oblasti v zgodovini (po Webrovi klasifikaciji tipov oblasti); sociološko-zgodovinska analiza nastanka modernih evropskih držav in širjenja njihovih pristojnosti; klasična grška demokracija in razvoj sodobnih demokratičnih sistemov; cirkulacija in samo-obnavljanje elit; demokratična politična ureditev v Sloveniji (volilni sistem, politično delovanje, oblike participacije in odločanja državljanov, strukturacija političnega prostora v Sloveniji); značilnosti in zgodovinske oblike totalitarnih političnih režimov.

3.5 Izzivi sodobnega sveta

Dijake usmerjamo k razumevanju in analiziranju vzrokov in značilnosti spreminjanja sodobnega sveta, vrednotenju procesov povezovanja sveta in hkrati povečevanja pomena lokalnih skupnosti ter k razumevanju, da spremembe ne zadevajo samo gospodarskih dejavnikov, ampak tudi druga področja družbenega in individualnega življenja: od sfere dela (zaposlenosti in nezaposlenosti),

vzorcev družinskega življenja, oblikovanja osebne identitete ..., in na koncu k vrednotenju priložnosti in nevarnosti, ki jih prinašajo spremembe.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo globalizacijo kot protisloven proces in ovrednotijo različne poglede nanjo;
- razumejo dejavnike, ki vplivajo na povezovanje sveta: od gospodarskih dejavnikov do mednarodnih organizacij (Evropska unija), ter ovrednotijo njihov vpliv in pomen;
- analizirajo vpliv globalizacije na zasebno življenje ljudi;
- znajo oceniti priložnosti in tveganja sodobnega sveta (ekološka vprašanja, staranje prebivalstva, razvoj tehnologije, spreminjanje razhajanj med razvitimi in nerazvitimi).

Posebna znanja: Evropska integracija in globalizacija; Globalizacija in protiglobalizacijska gibanja – dileme in problemi, povezani z globalizacijo; Globalizacija in ekološka kriza; Novi ekološki etični pogledi; Pogoji in posledice nizke rodnosti in podaljševanja trajanja življenja v evropskih državah – primerjalna analiza; Demografska gibanja – primer Slovenije; Migracijski tokovi v Evropi – nekoč/danes, in posledice: multikulturalnost, medetnični konflikti; U. Beck in družba tveganja, biotehnologija in informacijska tehnologija – priložnosti in tveganja, vloga medijev v »globalni družbi«, vpliv globalizacije na sfero dela, družine, identitete, migracije, odnos do sebe, zdravje, telo, bolezni, izobraževanje, problemi moderne urbanizacije.

3.6 Načini in metode raziskovanja v sociologiji

Poglavje obravnava načela znanstvenega raziskovanja, različne pristope in metode pri raziskovanju v povezavi z razumevanjem predmeta, s cilji raziskovanja in teoretičnimi predpostavkami. Dijakinje in dijake naučimo narediti načrt raziskovalnega dela in ga utemeljiti oziroma izvesti krajšo raziskovalno nalogo.

Dijakinje/dijaki:

- razumejo problematiko objektivnega, veljavnega in zanesljivega proučevanja družbenih procesov in pojavov;
- razumejo, da z različnimi načini raziskovanja in različnimi metodami pridobivamo različne dokaze v zvezi z določenim družbenim pojavom, in spoznajo povezanost izbire načinov in metod s teoretskimi predpostavkami ter z raziskovalnim vprašanjem;
- znajo uporabljati različne pristope in metode družboslovnega raziskovanja;
- razumejo problematiko specifičnosti družboslovnega raziskovanja (etičnost, preverljivost, vrednotna nevtralnost in družbena vpetost raziskovalca);
- razumejo problematiko vzorčenja;
- usposobijo se za analiziranje, vrednotenje in sklepanje v družboslovnih raziskavah;
- pripravijo raziskovalni načrt ali enostavnejšo raziskovalno nalogo.

Posebna znanja: Možnosti in dileme vrednotno nevtralne sociologije (Weber, Gouldner); kvantitativna in kvalitativna metodologija – možnosti in komplementarnost obeh pristopov; Izdelava raziskovalne naloge.

MATURITETNI DEL PREDMETA (210 UR)

V maturitetnem delu predmeta dijakinje in dijaki določene teme poglobijo, pri nekaterih temah pa aplicirajo osnovne koncepte in koncepcije na posamezne družbene podsisteme, ki bistveno zaznamujejo življenje v sodobnih družbah.

3.7 Družba – zdravje, telo, bolezen

Poglavje obravnava razumevanje telesa v sodobni družbi in družbene dejavnike, ki na to vplivajo, družbene vidike zdravja, ki vplivajo tudi na predstavo o bolezni in zdravju ter na njun pomen (spreminjanje predstav o bolezni in zdravju, moderni koncepti bolezni in zdravja). Poglavje obravnava družbene dejavnike, ki vplivajo na zdravje, analizira odnos med družbenimi neenakostmi ter zdravjem in boleznijo ter spreminjanje vloge in pomena medicine v sodobni družbi, proces medikalizacije in družbeno konstrukcijo zdravega načina življenja, pomen in spreminjanje javnega zdravstva in odnos med medicino in alternativnimi zdravilnimi praksami.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo družbeno konstrukcijo telesa;
- analizirajo različna pojmovanja bolezni in zdravja v kontekstu z družbenimi in kulturnimi opredelitvami;
- problematizirajo koncept zdravega življenja;
- analizirajo odnos med družbenimi neenakostmi in zdravjem;
- razumejo proces medikalizacije;
- razumejo spreminjanje zasnove javnega zdravstva, vloge medicine in medicinskega poklica, problematizirajo individualizacijo odgovornosti za zdravje;
- analizirajo problematiko alternativne medicine.

Posebna znanja: Kakovost življenja in zdravje; delovno mesto in stres; odnosi med zdravnikom in bolnikom (Parsons); položaj starejših in družbena blaginja, alternativna medicina in možnosti profesionalizacije; medicinska sociologija; socialna patologija in zdravje; etična vprašanja sodobne medicine: evtanazija, transplantacijska kirurgija, kloniranje, prisilna hospitalizacija in terapevtsko nasilje.

3.8 Družina

Poglavje obravnava pomen in vlogo družine kot primarne skupine in institucije za posameznika in družbo, razumejo zapletenost družinskih oblik ter univerzalnost in spremenljivost oblik in funkcij družin, razumejo pravila oblikovanja družin ter načine in vzroke spreminjanja družin v sodobnih družbah.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo pomen družin za posameznika in družbo;
- razumejo dileme glede univerzalnosti družine; raznolikost družin znotraj skupnosti in med kulturami;
- razumejo obstoj pravil za oblikovanje družine (kateri – sorodstvene zveze, rasa, vera, razred ..., koliko partnerjev, kraj bivanja ...);
- analizirajo odnose v družinah in ovrednotijo spreminjanje družin v sodobni družbi in dejavnike, ki vplivajo na to.

Posebna znanja: Primerjalna analiza družinskih oblik v različnih družbah in kulturah; spreminjanje družine v modernih družbah (alternativne družinske skupnosti in življenjski slogi; strukturna in funkcijska dezorganizacija družine: primeri družinske disfunkcionalnosti. Urejanje družinskih razmerij: sociološki vidik (dolžnosti in pravice družinskih članov, skrbništvo, problematika razvez zakonske zveze).

3.9 Šolanje

Poglavje obravnava pomen šole kot družbene institucije, ki zagotavlja kontinuiteto izobraževanja, zasnovanega na teoretskih spoznanjih, razumevanje razmerij med šolo in drugimi oblikami pridobivanja znanja, razumevanje različnih funkcij šole, dejavnikov, ki vplivajo na uspešnost v šoli, in pomen izobraževanja za družbeno mobilnost in dejavnike tveganja, razumevanje odnosa med izobraževanjem in družbenimi neenakostmi ter različna pojmovanja funkcij in pomenov šole.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- znajo pojasniti šolo kot družbeno institucijo z več funkcijami (izobraževanje, dejavnik socializacije) in njihove različne teoretske razlage (liberalistične, funkcionalistične, konfliktno, komunitarne);
- razumejo dejavnike, ki vplivajo na različne dosežke v šoli, in različne razlage pomena dejavnikov;
- problematizirajo izobraževanje kot dejavnik mobilnosti;
- analizirajo odnos med družbenimi neenakostmi in izobraževanjem;
- razumejo različne razlage pomena izobraževanja za družbo in posameznika (pomen, vrednote, odnosi);
- razumejo pomen spreminjanja razmerij med formalnimi in neformalnimi oblikami izobraževanja v moderni družbi in pomen vseživljenjskega izobraževanja;
- ovrednotijo razmerja med zahtevami trga in šolanjem.

Posebna znanja: Zgodovinski razvoj in pomen množičnega šolanja. Alternativne oblike organiziranja in izvajanja šolskega dela (summerhillsko šolstvo, waldorfsko šola); Pomen in perspektive izobraževanja po medmrežju; Šola in družbena reprodukcija neenakosti (Bowles, Bourdieu, Boudon); Šola in skriti kurikulum (Apple); Šola, jezikovne kompetence in družbena neenakost (Bernstein); Šola, stres in nasilnost (bullying).

3.10 Religija in verovanjski sistemi

Poudarek je na religiji kot enem izmed verovanjskih sistemov, na pomenu religij za posameznika in za družbo ter na različnih razlagah; poglavje obravnava različne načine organiziranja verskih skupnosti v različnih religijah, spreminjanje religioznosti v sodobnih družbah (v odnosu do posameznika/posameznice, družbe, države) ter odnose med religijami.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo religijo kot enega od verovanjskih sistemov;
- razumejo različne razlage religije, njenih funkcij in sestavin;
- poznajo temeljne značilnosti različnih religij;
- analizirajo proces sekularizacije in revitalizacije religije;
- poznajo različne načine organiziranja religioznih skupnosti v različnih svetovnih religijah;
- razumejo spremembe v religioznosti v sodobnih družbah (organiziranost, pomen religije za posameznika, spreminjanje odnosa religiozna skupnost – družba in država, razumejo različne odnose med religijami – verski pluralizem, fundamentalizem, civilna religija).

Posebna znanja: Verski fundamentalizem – zgodovinski primeri in njegova pojavnost v sodobnem svetu; primerjalna analiza različnih religijskih sistemov – stvarjenje, odnos do smrti, do nasprotnega spola, do narave, do spolnosti; pojav novih religijskih gibanj (new age, teozofija, ekoreligija, scientistična cerkev, Bahajci ...), njihov zgodovinski izvor in družbeni razlogi; Nevidna religija (T. Luckmann); kriza smisla v modernih družbah; pojavi okultizma (astrologija, magija, spiritizem); novi misticizem in kriza razsvetljenske paradigme; Cerkev in politika – zgodovinski pogled.

3.11 Odklonskost in kriminaliteta

V poglavju obravnavamo odnos med kriminalom in odklonskostjo ter različne razlage odklonskosti in kriminala. Analiziramo različne oblike kriminala in odnos med kriminaliteto in spolom, starostjo, etnijo in razredom ter proučimo dileme v zvezi z oblikami in načini kaznovanja.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razlikujejo med kriminalom in odklonskostjo;
- razumejo različne vrste in oblike kriminalitete (žrtve in storilci), problematizirajo statistike o kriminalu, vrednotijo različne načine spopadanja z kriminalom v družbi tveganja;
- razumejo različne razlage odklonskosti in kriminalitete (biološke, psihološke in sociološke: funkcionalistične, interakcionistične, konfliktno in nadzorne);
- razumejo dileme kaznovanja.

Posebna znanja: Načini kaznovanja in nadzorovanja – zgodovinsko sociološki pogled (M. Foucault); Mladinsko prestopništvo – razlogi in smernice (pregled statistične evidence in analiza); smrtna

kazen; spoštovanje človekovih pravic na področju kaznovanja; sociološki pogledi na odklonsko vedenje in kriminal – primerjalna analiza, mediji in kriminal, svoboda, kriminal in varnost.

3.12 Množični mediji in komunikacije

Poglavje obravnava protislovno vlogo množičnih medijev pri oblikovanju in posredovanju informacij in interpretacij s stališča družbe in posameznika, možnost avtonomije in nadzora glede na politiko in lastništvo, analizira vpliv procesa ustvarjanja novic, različne razlage o vplivu medijev ter večplastno vlogo novih komunikacijskih tehnologij v sodobni družbi in v procesu globalizacije.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo pomen množičnih medijev in komunikacijskih tehnologij za oblikovanje odnosa do sveta in samega sebe;
- razumejo različne razlage vpliva medijev na javnosti;
- analizirajo moč in nemoč medijev v sodobni družbi;
- razumejo problematiko avtonomnosti množičnih medijev (lastništvo, politika);
- preiščejo predstavitve različnih družbenih skupin v množičnih medijih (spol, starost, etnija, razred);
- analizirajo in vrednotijo spremembe, ki jih prinašajo nove tehnologije komuniciranja v vsakdanje življenje;
- ovrednotijo vplive globalizacije na množične medije.

Posebna znanja: Mladi in novi načini komuniciranja; razvoj množičnih medijev; množični mediji in zloraba v politiki; mediji in nasilje; mediji in otrok – računalniške igrice, risanke, film; moralna panika; politika in mediji; vpliv globalizacije na delovanje medijev; oglaševanje in politična propaganda; načini prikazovanja spola, starosti, razreda, narodnostnih skupin.

3.13 Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja

V poglavju je poudarek na analizi vloge in pomena znanosti v sodobni družbi, problematizaciji pomena razvoja znanosti, tehnologije in družbenega napredka z vidika možnosti za trajnostni razvoj družbe, vrednotenju odnosa med znanostjo in znanjem ter uporabo znanja, pozitivnih in negativnih plati uporabe znanosti in možnosti javnosti za odločanje o uporabi znanstvenih dosežkov.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo večplastnost znanosti kot spoznavnega in legitimacijskega sistema;
- problematizirajo avtonomnost znanosti, profesionalizacijo znanosti in analizirajo družbeno odgovornost znanstvenikov;

- razvijajo razumevanje razvoja znanosti in tehnologije kot protislovnega razvoja;
- analizirajo posledice nespremenjenega načina razvoja v luči naraščajoče ekološke krize (glede na zdravje, način in kakovost življenja, gospodarski razvoj, enakopravnost dostopa do naravnih virov);
- problematizirajo koncept trajnostnega razvoja in vprašanje nove ekološke etike;
- pretehtajo možnosti za udeležbo javnosti pri usmerjanju razvoja znanosti in njene uporabe;
- pretehtajo etična vprašanja razvoja in uporabe znanosti.

Posebna znanja: Razvoj moderne znanosti; revolucija v biotehnologiji, posledice, možnosti uporabe in zlorabe in etična vprašanja v zvezi z razvojem biološke znanosti in tehnologije; znanost in novi mysticism, globalno segrevanje in njegove posledice; razvoj informacijske znanosti in tehnologije in njen vpliv na zasebnost, varovanje osebnih podatkov, človekove pravice in nadzor; okolje in meje rasti; izčrpavanje virov in onesnaževanje.

3.14 Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas

Poudarek je na analizi spreminjanja dela in zaposlitev v moderni družbi in vplivu dela na življenje ljudi, presoji sprememb v sferi dela in ekonomije v sodobni družbi znanja in njihovem vplivu na socialno, osebno in družinsko življenje. Izpostavljena so tudi problematika odnosa med delom in prostim časom ter spremembe na področju nezaposlenosti in v vrednotenju dela in porabe. Poglavje obravnava povezanost med družbenimi neenakostmi in sfero dela in nezaposlenostjo. Poleg sprememb v sferi dela in gospodarskih organizacij poglavje obravnava tudi naraščajočo pomembnost organizacij v razvoju modernih družb, presoja posledice razvoja organizacij za razvoj družbe in življenje posameznikov in posameznic.

Cilji:

Dijakinje/dijaki:

- razumejo razliko med delom in zaposlitvijo;
- analizirajo spreminjanje sfere dela in zaposlitev ter gospodarstva v sodobni družbi in vrednotijo posledice za družbo in posameznike in posameznice;
- proučijo problematiko prilagodljivosti in negotovosti zaposlitve;
- analizirajo družbene neenakosti v povezavi z delom in nezaposlenostjo v sodobnih družbah;
- vrednotijo spreminjanje odnosa do dela in porabe;
- raziščejo odnos med delom in prostim časom, analizirajo spreminjanje pomena prostega časa ter njegov obseg in način izrabe za različne družbene skupine;
- razumejo pomen in spreminjanje organizacij v sodobnih družbah ter njihov vpliv na družbo in življenje posameznic in posameznikov;
- razumejo in ocenijo spremembe v načinih delovanja in odnosih (avtoritete in nadzor) v sodobnih organizacijah ter analizirajo dileme v zvezi z birokratizacijo oziroma debirokratizacijo in mcdonalizacijo sodobne družbe.

Posebna znanja: *Posledice fleksibilnosti dela za družbo in posameznike oziroma posameznice; posledice dolgotrajne brezposelnosti, spreminjanje odnosa do dela; mednarodne družbe; ženske v upravljanju, zadovoljstvo in nezadovoljstvo pri delu; totalne institucije (Goffman).*

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI/REZULTATI

Pričakovani dosežki izhajajo iz zapisanih ciljev, vsebin in kompetenc. Zapisani so splošno, kar pomeni, da jih bodo dijakinje/dijaki dosegli v različnem obsegu in na različnih taksonomskih stopnjah. Za doseganje pričakovanih dosežkov poskrbijo učiteljice in učitelji s kakovostnim izvajanjem pouka in dijakinje in dijaki s svojim delom in odgovornostjo v skladu s svojimi sposobnostmi.

4.1 Posameznik – družba – sociologija

Dijakinje/dijaki:

- analizirajo vsakodnevne družbene pojave z vidika vpetosti v družbene in kulturne okoliščine in ocenijo vlogo posameznika/posameznice v njih; razlikujejo med vsakodnevним in sociološkim obravnavanjem družbenih vprašanj; pojasnijo dinamičnost družbe na različnih konkretnih področjih; znajo pojasniti različne pristope pri opredelitvi predmeta sociologije in načinov raziskovanja družbe ter različne pristope pri pojasnjevanju vloge posameznika oziroma posameznice v družbi.

4.2 Identiteta in kultura

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo proces socializacije (kot proces interakcije) z vidika posameznice/posameznika in družbe in presodijo specifičnost procesa socializacije v sodobnih družbah; pojasnijo in presodijo vpliv različnih družbenih kontekstov in skupin (dejavnikov socializacije) na proces socializacije; pojasnijo načine poteka socializacije in spreminjanje pomena in vlog življenjskih obdobij v različnih družbah in kulturah; pojasnijo pomen kulture pri oblikovanju identitet, kulturo kot način življenja, analizirajo pomen vrednot, norm, navad, nadzora in sankcij za delovanje posameznic in posameznikov ter družbe ter vzroke za spreminjanje in pluralizacijo kultur v sodobnih družbah; analizirajo in presojojo odnos do lastne kulture, subkulture in drugih kultur.

4.3 Družbene različnosti in neenakosti

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo pomen pripisanih in pridobljenih položajev: spol, starost, etnično pripadnost, razred, za posameznika in družbe in ocenijo njihov vpliv v sodobnih družbah; pojasnijo družbeno stratifikacijo (slojevitost) in njene različne razlage in jih uporabljajo za presojo družbene stratifikacije v sodobni družbi; pojasnijo vzroke in različne razlage revščine in socialne izključenosti in jih uporabljajo za presojo v sodobnih družbah.

4.4 Odločanje v skupnosti

Dijakinje/dijaki:

- raziščejo povezanost med močjo, politično oblastjo in odločanjem v skupnosti. Poznajo načela delovanja moderne države, značilnosti in dileme demokracije. Znaajo pojasniti in presoditi pomen in način delovanja različnih subjektov v procesu odločanja znotraj države in v mednarodnem prostoru.

4.5 Izzivi sodobnega sveta

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo globalizacijo kot protisloven proces in njen vpliv na različna področja življenja in ocenijo priložnosti in glavne dejavnike tveganja razvoja sodobnih družb.

4.6 Načini in metode raziskovanja v sociologiji

Dijakinje/dijaki:

- razumejo značilnosti družboslovnega raziskovanja, poznajo različne metode in tehnike raziskovanja ter se usposobijo za uporabo in izdelavo raziskovalne naloge. V osnovnem delu se usposobijo za izdelavo enostavnejšega raziskovalnega načrta ali krajše raziskovalne naloge, v maturitetnem delu pa za izdelavo zahtevnejše raziskovalne naloge.

4.7 Družba – zdravje, telo, bolezen

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo družbeno konstrukcijo telesa in zdravja, razložijo družbene vidike telesa in presodijo spreminjanje odnosa do zdravja in telesa, zdravstvene oskrbe in vloge medicine v sodobni družbi.

4.8 Družina

Dijakinje/dijaki:

- znaajo pojasniti pomen družin za posameznico/posameznika in družbe, pojasnijo dileme glede univerzalnosti družin, različne načine oblikovanja in različne funkcije družin in znaajo presoditi spremembe družin v sodobnih družbah.

4.9 Šolanje

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo šolo kot družbeno institucijo z različnimi funkcijami, različne razlage vloge in pomenov šole, presodijo vpliv različnih dejavnikov na šolsko uspešnost in njeno po-

vezanost z družbenimi neenakostmi ter načine spreminjanja šole in šolanja v sodobni družbi.

4.10 Religija in verovanjski sistemi

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo religijo, različne razlage religij, njenih funkcij in sestavin ter analizirajo in ovrednotijo procese spreminjanja religij v sodobnih družbah.

4.11 Odklonskost in kriminaliteta

Dijakinje/dijaki:

- razlikujejo med kriminalom in odklonskostjo, pojasnijo in presodijo različne razlage kriminalite in odklonskosti, načine spoprijemanja s kriminalom.

4.12 Množični mediji in komunikacije

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo in presojujejo vlogo in pomen množičnih medijev in komunikacijskih tehnologij v sodobni družbi, analizirajo prezentacije različnih družbenih skupin v množičnih medijih in sprejembe, ki jih povzroča globalizacija.

4.13 Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo večplastno vlogo znanosti in tehnologije in protislovnost njunega vpliva na družbeni razvoj, presojujejo koncept in možnosti trajnostnega razvoja in etične dileme, ki jih porajata razvoj znanosti in tehnologije.

4.14 Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas

Dijakinje/dijaki:

- pojasnijo spreminjanje delovnega področja, zaposlitev in ekonomije v sodobnih družbah in presodijo posledice teh sprememb za družbo, življenje posameznic in posameznikov, raziščejo vpliv sprememb na družbeno neenakost, povezanost dela in prostega časa za različne družbene skupine in pomen družbenih organizacij v sodobnih družbah.

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

Medpredmetne povezave:

Zgodovina: zgodovina vsakdanjega življenja, od magije do religije, razvoj demokracije, selitve prebivalstva, vzpon meščanstva in uveljavitev parlamentarizma, znanost in tehnologija v 20. stoletju, spreminjajoči se načini življenja na Slovenskem po drugi svetovni vojni.

Psihologija: osebnost, socializacija in skupine, medosebni odnosi in komunikacija, stališča, predsodki in moralni razvoj.

Geografija: prebivalstvo, trajnostni razvoj, družbene značilnosti, verstva sveta, Evrope.

Filozofija: kaj lahko vem?, kaj naj storim?, filozofija religije, politična filozofija, vprašanja morale, posameznik in skupnost.

Biologija: biologija in družba.

Matematika: statistika, verjetnostni račun.

Slovenski jezik.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

V učnem načrtu je poudarek na tem, da se dijakinje in dijake opremijo s tistimi znanji in spretnostmi, ki so pomembni in potrebni za razumevanje lastnega osebnega življenja kot tudi za razumevanje širših družbenih pojavov in procesov. Zato morajo razviti sposobnosti, da družbe ali dejanj posameznikov in posameznic ne ocenjujejo zgolj z vidika omejene lastne izkušnje, ampak da razvijejo sposobnosti, da jih pogledajo iz širše družbene in kulturne perspektive, ki temelji na načelih znanstvenega spoznavanja. Pri poučevanju naj bo poudarek na razumevanju družbenih pojavov in procesov, različnih razlag in teoretičnih pristopov in njihovi uporabi na konkretnih družbenih primerih. Tako se poučevanje približa vprašanjem, ki so blizu vsakdanjim izkušnjam dijakov in dijakinj, hkrati pa se oddalji od zdravorazumskega razpravljanja o »družbenih problemih«. Pri poučevanju morajo biti od vsega začetka nakazane raziskovalna naravnost sociologije, njena aktualnost in težnja, da bi prispevala k racionalizaciji družbenega življenja. Zato naj bosta vsebina in raba posameznih pojmov opredeljeni z zgledi iz sodobnih socioloških raziskav, še zlasti raziskav, ki obravnavajo slovensko družbo.

Podobno velja za obravnavanje različnih teoretskih usmeritev v sociologiji, ki naj se vključujejo predvsem pri obravnavi posameznih tem in raziskovalnih vprašanj. Pri tem je treba pokazati, da različne teoretične usmeritve pogosto vključujejo izbiro različnih raziskovalnih postopkov in različne predstave o praktični pomembnosti socioloških spoznanj.

Vrstni red obravnave tem, ki jih vsebuje učni načrt, ni obvezen, pomembno pa je, da dijaki in dijakinje spoznajo medsebojno povezanost posameznih družbenih pojavov in zapletenost procesov v družbi. To omogočata tudi povezovanje socioloških spoznanj z znanji z drugih predmetnih področij in usposabljanje dijakov in dijakinj za uporabo socioloških znanj pri drugih predmetih.

V učnem načrtu so zapisana splošna znanja, ki so obvezna za vse dijakinje in dijake, med ponujenimi naj učiteljice in učitelji izberejo znanja glede na interese in sposobnosti dijakinj in dijakov. V okviru posebnih znanj pa lahko obravnavajo aktualne dogodke.

Pri poučevanju je treba nameniti pozornost tudi razvijanju sposobnosti empatije, strpnosti do drugačnosti; sposobnost argumentiranega in strpnega izražanja lastnih stališč; sposobnosti refleksije lastnega socialnega položaja, prepričanj, predsodkov in delovanj; sposobnost kritične analize in presoje izsledkov raziskav pa tudi različnih vrst gradiv in virov, ki jih srečujejo v vsakdanjem življenju, raziskovalne sposobnosti in spretnosti.

Učiteljice in učitelji so neodvisni pri izbiri metod poučevanja, razvijanju spretnosti in sposobnosti, pri tem pa je treba upoštevati, da poučevanje sociologije zahteva izbor didaktičnih metod, ki omogočajo visoko samostojnost in iniciativnost dijakov in dijakinj. Ob tem mora biti zagotovljeno, da se dijaki in dijakinje usposablajo za dosledno rabo sociološke terminologije in za jasno izražanje socioloških idej.

7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV

Različni cilji, spretnosti in sposobnosti, ki jih razvija sociologija, usmerjajo v različne načine ocenjevanja. Učiteljice in učitelji naj zato kombinirajo različne oblike vrednotenja glede na zastavljene cilje, priporočamo pa, da eno oceno dijaki/dijakinje pridobijo s pripravo in predstavitvijo samostojnega dela (krajše pisne interpretacije manj zahtevnega sociološkega besedila, kritične analize medijskih sporočil, s pripravo in predstavitvijo osnutka raziskovalne naloge, izdelave krajše raziskovalne naloge ali drugega samostojnega dela).

Pri ocenjevanju naj bo poudarek na osmišljanju in vrednotenju podatkov, dejstev, definicij, na strokovnem utemeljevanju trditev, pojasnjevanju in presojanju procesov in pojavov z različnih zornih kotov, uporabi socioloških koncepcij, razlag in teorij pri pojasnjevanju družbenih pojavov, seveda z upoštevanjem stopnje, ki jo dijakinje in dijaki lahko, glede na svojo starost in znanje, dosežejo.

GIMNAZIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

